

УДК 338.222+338.22.021.4

**МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ
БІЗНЕС-ЕЛІТИ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА**

С. В. Глівенко, канд. екон. наук, доцент

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

Стаття присвячена аналізу впливу та ролі представників української бізнес-еліти на події 2013-2014 років та дослідженню мотиваційного фактору в їх поведінці в умовах соціально-політичних трансформацій суспільства. Проаналізовані основні групи власників та відмінності в їх системі мотивації та прийняття рішень.

Ключові слова: *соціально-політичні трансформації, власник, мотивації, прийняття рішень.*

ВСТУП

Події останнього року в Україні обговорюють і будуть багато аналізувати в майбутньому через якісні зміни в багатьох сферах життя, що вони принесли з собою. Спробуємо виділити в цих подіях вплив та роль представників бізнесу, що брали активну участь як у складі владних еліт, так і як самостійні незалежні гравці. Одні з них виступали в ролі суб'єктів прийняття тих чи інших рішень, інші в ролі об'єктів впливу, але роль та реакції людей з бізнес-середовища виявили певні особливості поведінки, пов'язані з їх професійною сферою діяльності та внутрішньою мотивацією.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У недалекому минулому ми, висвітлюючи дану проблематику, робили акцент на тому, що всі представники української еліти поступово, в силу високого рівня корумпованості, ставали власниками активів та капіталів і починали діяти як типові представники бізнес-еліти. Не прогнозуючи таких радикальних суспільно-політичних процесів, які відбулися і відбуваються у 2013-2014 роках, нами розглядалась еволюційна модель розвитку бізнес-еліти країни через поступову передачу управління активами або в межах родини, або з залученням найманих професійних керуючих чи компаній з управління активами, що мало б забезпечити безпеку отриманих в останнє десятиліття капіталів та поетапне їх включення до цивілізованого ринку в межах правового поля. Катастрофічні наслідки цих революційних подій суттєво змінили структуру еліти країни за досить короткий термін часу. Лише в ході революційних подій можливо таке, коли перші номери рейтингів владних повноважень та посад, власники найбільших статків в країні фізично зникли з

країни чи повністю втратили вплив на політичні та економічні процеси. Лише в цих умовах з'явилися в політичній сфері нові особистості з воєнним минулим, теперішнім та, можливо, майбутнім. Аналізуючи формування бізнес-еліти України на початку 90-х років двадцятого століття ми виділяли воєнну еліту, яка через певну трансформацію перейшла до категорії бізнес-еліти. Через два десятиліття цей фактор знову є актуальним для кар'єри та входження в еліти країни.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тематика нашого дослідження сьогодні майже невіддільна від політичних та суспільних досліджень, процеси перетворень та кадрових змін відбуваються настільки швидко, що не має сенсу зосереджуватись на конкретних персоналіях, а слід виділяти лише ті тенденції, які носять циклічний чи закономірний характер і можуть бути елементом наукового дослідження, а не політичного прогнозу чи політико-технологічного рішення.

Спробуємо розглянути кризову ситуацію 2013-2014 років в Україні з точки зору місця в цих подіях людей, що представляють бізнес середовище.

В період знаходження при владі четвертого президента з 2010 року створювалась суто злочинна модель управління країною, яка спотворювала функції державних інститутів і повністю поставила під приватний контроль економічно привабливі сектори економіки. В цих умовах не йшлося про розвиток бізнесу, а лише про намагання його власників у будь який спосіб захистити свої активи.

Виділимо декілька категорій власників того періоду:

1. представники реального бізнесу який успішно функціонує і може розвиватися самостійно;
2. представники бізнесу, що мають тим чи іншим чином приватизовані неефективні активи і потребують постійної підтримки;
3. представники фінансово-інвестиційного сектору, що функціонує при взаємодії з державним сектором;
4. представники крупних ФПГ, що об'єднали три вищезазначених сектора та створили впливові групи, які використовують переваги корпоративного підходу та мінімізують ризики окремого виду бізнесу.

До малого та середнього бізнесу переважно належать власники категорії 1, частково в середньому бізнесі можуть бути власники 2 категорії.

До категорій 2 і 3 належать переважно представники крупного бізнесу, які повинні постійно йти на певні домовленості з представниками поточної влади через постійну залежність від державних та муніципальних бюджетних потоків.

Категорія 4 складається з типових олігархічних груп, що мають настільки значний вплив на політичні та державницькі процеси в країні, що є центрами впливу та прийняття рішень.

Представники 1 та 2 категорії є типовими об'єктами владного державного впливу, в той час як власники 3 та 4 категорій є суб'єктами в цьому процесі і відповідно приймають активну участь у формуванні стратегії розвитку окремих територій та країни в цілому.

В умовах тимчасових політичних проєктів, створюваних під конкретні задачі поточного періоду, в умовах відсутності незалежної судової влади та державного апарату, в умовах нерозвинених громадських організацій саме представники 3 та 4 категорій власників відповідальні за стан справ в країні. Саме досягненню їх цілей адаптовані державні інституції та наявна політична структура українського суспільства.

Таким чином, можна зробити висновок, що для розуміння дефектів економічної системи України слід зосередитись на вивченні мотиваційних особливостей поведінки певних груп власників.

Далі в таблиці 1 проаналізовано в хронологічному порядку певні історичні події останнього кризового року, дії та мотивацію представників еліти, що брали участь в цих подіях за певних обставин.

Дана таблиця подій, дій та мотивацій не може претендувати на історичну чи політичну об'єктивність, а ставить на меті виокремити певні періоди та факти, коли відбувалися якісні економічні зміни та зміни активних учасників чи їх позицій з боку бізнес-еліти внаслідок кризи 2013-2014 років в Україні. Дії певних конкретних осіб чи груп осіб в певний період мали змогу кардинально змінювати вектор розвитку подій. Деякі дії відбулись і призвели до певних наслідків, але треба аналізувати й бездіяльність певних суб'єктів економічного життя, що призвели до катастрофічних важко передбачуваних наслідків. Хронологія подана не в контексті політичних подій, а в розрізі фактів, що суттєво вплинули саме на економічну та адміністративну сфери життя в країні, змінили структуру власності, засоби та межі впливів, загальну ефективність тих чи інших бізнесі.

З плином часу знайдеться багато бажаючих дослідити вплив даних подій цього періоду на окремі галузі економіки України і виявити критичні точки в розвитку чи їх занепаді. Стане можливим проаналізувати на певному періоді часу дії конкретних великих власників активів, вивчити мотивацію та фактори, що зумовили таку їх поведінку та рішення в цей період. Але це потребує часу та бажано відхід цих осіб від активного політичного життя для збереження об'єктивності. На даний час цією проблематикою нажаль більше зайняті політичні експерти ніж суто економісти. Сподіваємося, що запропонована нами проблематика скерує увагу економістів, державних службовців чи простих громадян на той величезний вплив та роль представників бізнес-середовища, що вони відіграли та продовжують відігравати в суспільно-політичному житті країни.

Окремо можна говорити про процеси пов'язані з можливими люстраційними процедурами, що дозволить встановити певні організаційно правові бар'єри, з метою недопущення певних категорій власників чи їх представників до зайняття державних чи виборних посад, що можуть бути в сфері бізнес-інтересів окремих фінансово-промислових груп.

Доречним і історично правильним, на наш погляд, є залучення до нової виконавчої влади закордонних спеціалістів, так званих експатів, що несуть в собі не стільки нові знання чи підходи до виконання певних дій, а саме нову, не притаманну представникам української еліти мотивацію, що базується на інших ціннісних орієнтирах і сформована природнім чином в умовах правової держави. До цих заходів вже звертались тисячу років тому, коли руські землі потребували нових особистостей в систему влади того періоду, що і були знайдені серед варягів. Історична роль цих подій може трактуватися по різному, але беззаперечним є якісна зміна форм та принципів здійснення влади в той період, що вкрай необхідно і сьогоднішній Україні. Особливості даного процесу наразі активно дискутуються в професійному середовищі, наприклад в таких публікаціях як [1,2].

Таблиця 1 - Характерні прояви мотиваційних факторів в поведінці бізнес-еліти України в період кризи 2013-2014 р.

1	2	3	4	5
Період кризи	Характерні події періоду	Категорія бізнес-еліти, що відіграла значну роль в цьому періоді	Типові дії активної частини бізнес-еліти в даному періоді	Ймовірна мотивація представників бізнес-еліти
до 22.11.2013 року	Правління режиму Януковича В.Ф., олігархічна економічна модель, як логічний результат - відмова від євроінтеграції	Олігархи, представники великого та середнього бізнесу	Активна співучасть в незаконних бізнес-схемах, ухилення від оподаткування, розкрадання бюджетних ресурсів, лобювання власних інтересів	Неконтрольоване матеріальне збагачення, відчуття влади та безкарності в межах окремих галузей, сфер чи територій, намагання законсервувати такий стан речей на необмежений термін
з 22.11.2013 року по 22.02.2014 року	Масові акції громадської непокори, революційні події, відсторонення від влади президента та представників режиму	Представники малого та середнього бізнесу, неявна підтримка з боку окремих представників крупного бізнесу	Активна особиста участь та допомога учасникам протестів з боку малого та середнього бізнесу, з боку представників крупного бізнесу – неявні, але ризиковані дії адміністративного та фінансового характеру для підтримки чи не протидії протестам	Намагання відновити певну правову та економічну справедливість в країні, отримати перспективи для розвитку підприємництва, позбутися адміністративного впливу режиму на бізнес-середовище для представників малого та середнього бізнесу, диверсифікація політичних ризиків з боку представників крупного бізнесу
з 22.02.2014 року по 16.03.2014 року	Оголошення позачергових президентських виборів, втрата контролю над низкою територій, нелегітимний референдум в АР Крим	Олігархія та представники великого бізнесу	Стратегічне рішення про зміну режиму та намагання зайняти нішу у новій владній конструкції (особисто чи через свої політичні проекти)	Для проєвропейські налаштованих представників, власників конкурентних бізнесів – перспективи розвитку в нових умовах, для інших – намагання отримати гарантії безпеки в обмін на підтримку нової влади
з 16.03.2014 року по 20.03.2014 року	Самопроголошення незалежності Криму та входження Криму до складу РФ	Не впливали	Події розвивалися за сценарієм не керованим з боку України	Вичікувальна позиція, спроба зрозуміти геополітичні розклади

Продовження табл.1

1	2	3	4	5
з 20.03.2014 року по 11.05.2014 року	Втрата Криму, сепаратистські прояви у Донецькій та Луганській областях, референдуми про створення ДНР та ЛНР	Олігархія та представники великого бізнесу	Формування нових політичних команд та проектів з однією частиною та підтримка на регіональному рівні сепаратистських проявів іншою частиною	Частина намагалася зайняти нішу в новій владі, інша частина підігрувала спецпроектам РФ у Криму та на Донбасі з метою посилити свої позиції для впливу на нову владу в Києві
з 11.05.2014 року по 25.05.2014 року	Пасивна внутрішня політика держави в східних регіонах, підготовка та проведення позачергових виборів президента	Несистемні впливи	Організація та фінансування активної фази проведення президентських виборів, перші захисні кроки з метою оптимізації системи активів	Перегрупування в рамках нових політичних трендів та вимушена зміна стратегій розвитку бізнесу під впливом кризових явищ
Квітень 2014 по червень 2014	Проведення першої фази АТО	Олігархи, представники великого та середнього та малого бізнесу	Створення підконтрольних військових формувань та відповідальність за певні території – з боку олігархії та активна участь у бойових діях та волонтерському русі – з боку малого бізнесу	Переділ сфер впливу в розрізі адміністративних територій з боку олігархії, прояв громадянської позиції з боку представників малого та середнього бізнесу
Липень 2014 року - 5.09.2014	Друга фаза АТО, активна військова участь РФ, Мінські домовленості	представники середнього та малого бізнесу	Підтримка волонтерського руху для потреб АТО	прояв громадянської позиції з боку представників малого та середнього бізнесу
з 5.09.2014 по 26.10.2014 року	Третя фаза АТО, підготовка та проведення позачергових парламентських виборів	Олігархи, представники великого та середнього та малого бізнесу	Підтримка волонтерського руху для потреб АТО з боку представників малого та середнього бізнесу, натомість активні спроби власників великого бізнесу неявно домовитись з сепаратистами та РФ про умови роботи в нових реаліях та активне просування нових політичних проектів на парламентських виборах	прояв громадянської позиції з боку представників малого та середнього бізнесу, в той же час, спроби забезпечити за будь-яку ціну безпеку власним активам – з боку представників великого бізнесу, зокрема через неформальні домовленості та формування груп впливу у майбутньому парламенті
з 26.10.2014 року по кінець 2014 року	Початок роботи парламенту VIII скликання, підготовка другої Мінської зустрічі	Олігархія та представники великого бізнесу	Розподіл посад та формування груп впливу у новому парламенті	Для представників нової влади – реалізація власних професійних та політичних амбіцій в нових умовах, для інших – намагання отримати гарантії безпеки в обмін на підтримку програм дії нової влади

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок, що події кризового періоду були спричинені в першу чергу діями чи бездіяльністю еліти, що представляла великий бізнес, чия мотивація прямо протиставлялася інтересам більшості населення країни, що і викликало революційні події 2013-2014 років. Роль та дії представників малого та середнього класу бізнесу є більш продуктивними в цьому періоді і ще потребують свого детального дослідження. А ставлення до управлінців-експатів у новій українській владі ще має сформуватися на основі результатів їх роботи у 2015 році.

MOTIVATIONAL FACTORS OF THE UKRAINIAN BUSINESS ELITE IN TERMS OF SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATION OF THE SOCIETY

Glivenko S. V., Ph.D.

*Sumy State University,
2, Rimskogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine*

This article analyzes the impact and role of the Ukrainian business elite to events of 2013-2014 years and investigates motivational factors in their behavior in terms of socio-political transformation of the society. The authors have analyzed main groups of proprietors and differences in their systems of motivation and decision making.

Keywords: *socio-political transformation, proprietor, motivation, decision making.*

МОТИВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ УКРАИНСКОЙ БИЗНЕС-ЭЛИТЫ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА

С. В. Гливенко, канд. экон. наук

*Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина*

Статья посвящена анализу влияния и роли представителей украинской бизнес-элиты на события 2013-2014 годов и исследованию мотивационного фактора в их поведении в условиях социально-политических трансформаций общества. Проанализированы основные группы собственников и различия в их системе мотивации и принятия решений.

Ключевые слова: *социально-политические трансформации, собственник, мотивации, принятие решений.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Крамар О. У пошуку нових людей / О. Крамар // Український тиждень. - № 51 (371), 2014. - С. 18-21.
2. Шавалюк Л. Імпорт фахівців / Л. Шавалюк // Український тиждень. - № 51 (371), 2014. - С. 22-23.

Надійшла до редакції 16 грудня 2014 р.